

1956 és a fiatal alkotók

Legutóbbi lapszámunkban közzétettük a Magyar Művészeti Akadémia 1956 hatvanadik évfordulójához kapcsolódó nyílt pályázatának eredményeit irodalom kategóriában. Jelen összeállításunkban a nyertes pályaművek szerzőivel készített interjúk szerepelnek, akiktől a következőket kérdeztük: Miben képes másként ábrázolni egy mai, negyven év alatti szerző az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeit, mint az idősebb nemzedékek? Hangnemében, írásmódjában, témaválasztásában különbözik-e írása az elődökétől? Befolyásolta-e a pályamű végső formáját valamely meghatározó irodalmi élménye, és segítenek-e az ilyen irodalmi előképek? Van-e családi vagy más módon személyes érintettsége? Egyáltalán szükséges-e, előnyös-e ez?

Bognár Katalin: Miután a fiatalabb generációknak nincs személyes tapasztalatuk a családi történetek, sorsok ismeretén kívül, elsősorban iskolai, film- és egyéb médiaélményeken keresztül, illetve az ünnepi megemlékezések segítségével alakul ki képük a forradalom eseményeiről. Mindez természetesen minden, a kérdésben felsorolt elem használatában kézzelfoghatóan más, mint azoknál, akik az eseményeket megélték. Talán racionálisabban, kívülálló módon tudnak a negyven év alattiak a témához nyúlni.

Sokat, sok szerzőtől olvasok, de nem próbálok hasonulni egyikükhöz sem. Mondjuk úgy, nincs írói példaképem. Ebben a novellában azonban talán Dragomán György *A fehér királya* segített egy kicsit a főszereplő gyermek mondanivalójának átadásában. Mondhatni, stílustechnikai mankóként szolgált az említett mű.

Nem gondolom, hogy fontos a személyes érintettség. Tárgyakkal dolgozó történészként Magyarországon XX. századi történetével nap mint nap foglalkozom, a régi fényképek és visszaemlékezések segítségével a forradalom eseményei életre kelnek bennem. A *Varázsceruza* című novella voltaképpen azoknak a magyar művészeknek

állít emléket, akik a forradalom ideje alatt az utcán alkottak, vagy utcai élményeiket otthonukban azonnal feldolgozták. Mindehhez egy utcán rajzoló férfi fényképe adta az ihletet. A fénykép valós, a művész pedig Amberg József, aki grafikák és akvarellek tucatjait készítette el a forradalom hetei alatt. Miután a Magyar Nemzeti Múzeumban dolgozom, s egy nagy, '56-os kiállítás létrehozásán fáradozunk, megismerhettem az Amberg Józsefről készült fényképet, a műveit, illetve még számos más művész hasonló témájú alkotását is. Ez vezetett a novella megírásához. A kis írás egyébként fikció, egy gyerek élményeit meséli el, aki festő apja árnyékában él, majd annak hősi halála után tehetsége átszáll a gyerekbe, aki így viszi tovább apja örökségét.

Bíró Gergely: Nem a hangnem, nem az írásmód, nem is a témaválasztás... Egy történelmi kort, eseményt talán az képes a leghitelesebben ábrázolni, aki éppen benne él. Ha a nemzedékem nyúl szépirodalomra vagyunk utalva. Van, akit ez felszabadít – engem sajnos nem. A legfontosabb mégis az, hogy már egy közvetve érintett nemzedék is feladatának tekintti a forradalom és szabadságharc szépirodalmi feldolgozását.

Nem is irodalmi mű határozta meg a novella (*Egy forint*) végső formáját, hanem a főhőse, Lucza Béla bácsi, akit Corvin közti harcoként a forradalom végnapjaiban a szovjetek kivégeztek. Csodával határos módon túlélte a kivégzést, és sokat beszélgettünk, beszélgettünk az emlékeiről. Béla bácsi például több drámai történetet kihúzatott velem az írásból, mert még ma is a saját szegyeneként éli meg, valahányszor megalázták, ellehetetlenítették. A novellában a kivégzést követő egy év, a „gyászév” külső-belső történéseit dolgoztam fel.

Anyai nagyapám repülőgéptervező mérnök volt, és mivel az egyenruhája alig különbözött az ávosokétól, tartva a forradalmi tömeg indulatától, szolgálati helyén, a Budaörsi Repülőtéren maradt. A családjától ezekben a napokban elszakadt, semmit nem tudtak róla, amíg el nem csitultak a harcok. Megviselték az események, utánuk leszerelt a Honvédségtől. Igen, fontos számomra a személyes érintettség,

másképpen sosem ment az írás. A nagyapámat nem ismerhettem, jóval a születésem előtt elhunyt, de Lucza Béla bácsit szerencsére igen. Nélküle ezt a novellát soha nem írhattam volna meg.

Bobok Ákos: Ahogyan az életünk jelentős eseményeit az idő múlásával másként értékeljük, úgy a nemzeti történelmünk meghatározó állomásait is generációnként különböző perspektívákból tekintjük. '56 története rendkívül erős, mégis más-más hatást gyakorol ránk. Az emberi különbségek és az ebből fakadó eltérő látásmódok tudnak pluszt adni egy ilyen jól ismert témánál.

Nem hiszem, hogy a személyes érintettség segít, legalábbis rajtam nem. Olvasni kell, a szellemi frissesség fenntartásához kötelező, de aki ír, annak önmagából kell adnia. A novellámban (*Ötvenhatvan*) egy idős férfit felkérnek az '56-os megemlékezésen való felszólalásra. Akkor kezdődik, amikor leül megírni a beszédét, de ekkor a fényekről, hangokról különböző flashback-ek törnek rá, amelyeket már régóta elfojtott magában. A napi rutinját végzi lefekvésig, közben hullámokban törnek rá az egyre mélyebben lévő emlékek. Álmból felébredve újra átéli az első gyilkosságát, amit gyerekként kellett elkövetnie.

Gyerekkoromban nagyapám padlásán találtam egy lyukas zászlót, amely számomra sokkoló látvány volt. A nemzet egyként állt ki a szabadságért, amely kevés volt az akaratuk érvényesítéséhez. Ennél igazságtalanabb történet nincs, mégis felemelő érzés tudni, hogy a mindennapi vitákon túl mi, magyarok képesek vagyunk meghalni egymásért. A zászló csak

egy jelkép, a tettek viszont többet mondanak. Éppen ezért gondolom, hogy '56-tal kapcsolatban nem szükséges a személyes érintettség, hiszen egy külföldi is képes átérezni a súlyát, mint Albert Camus, aki keményen bírálta a nyugati országok hozzáállását.

Gyárfás Judit: Egy negyven alatti szerző friss szemmel nézi a történeteket, és jobban motiválja a kíváncsiság, a múlt megismerése. Új hősöket fedezhet fel '56 körül. Izgalmas és nosztalgikus színezetet adhat ez az íráshoz.

Nem befolyásolta a pályaművet konkrét irodalmi élmény, de a stílusomban biztos, hogy tetten érhetők az elődök.

Van személyes érintettségem, a társam többször mesélte a pályamű történetét nagyapjáról, ami amolyan családi titokként élt a rendszerváltásig. Előnyös az érintettség, mert jobban tudok írni, ha a lexikális tudásanyag mellett átéltem, élményszerű dolgok segítik az alkotást – legyen ez akár közvetlen érintettség, akár közvetett. *A róka árnyékában* című novella arról szól, hogyan segíti egy negyvenes éveinek elején járó férfi eszével, ügyességével, szakmai tudásával (mint erősáramú villanyszerelő és rádiótechnikus) a forradalom ügyét. Kockázatot vállal, és társaival elkészítik saját, pesterzsébeti rádióadójukat, amellyel informálni tudják a pesterzsébeti forradalmi egységeket az oroszok csapatmozgásairól.

Constantinovits Milán András: Egy teljesen új társadalmi-kulturális közegből nézhetünk az '56-os eseményekre. Ez jelenthet ugyan érzelmi eltávolodást is, ugyanakkor meggyőződésem, hogy

ilyen időtávlatból szemlélve lehetőség nyílik a forradalom olyan érdekes szegmenseit is megfigyelni, körüljárni, mint az áldozatváltás súlya és kényszere. El lehet képzelni olyan kérdéseken, hogy vajon ma lenne-e bátorságunk ugyanehhez. Meg egyáltalán: az '56-ra nehezedő, közhelyes narratívák alól ki tudunk-e bármit olvasni a jelenre vonatkozóan.

Igyekszem mindig új és új iktforrásokra lelteni, ám természetesen nálam is léteznek olyan nagy hatások, akiket megkerülni nem tudok, és nem is akarok. A régiek közül József Attila, Pilinszky János, vagy az oktatási kánonban méltatlanul háttérbe szorított Dsida Jenő költészetéhez bármikor szívesen nyúlok vissza, a kortárs alkotók közül pedig Rakovszky Zsuzsa *Fehér-fekete* kötete jelent tájékozódási pontot.

A családunk többszörösen érintett a szabadságharc eseményeiben, orvos nagyszüleim a Corvin közben éltek '56-ban is, és tavaly elhunyt nagyapám szemorvosként sebesülteket látott el, illetve a klinikán megalakult forradalmi tanács elnöke is lett. Nagyanyám öccse, Kormos Zoltán pedig a Corvin köz tankelhárító lövegét kezelte, és eközben halt hősi halált. Édesapja, az én dédapám pedig halálát követően gyászjelentést adott ki, amelyben a forradalom hősi halottjának nevezte fiát. Emiatt súlyos meghurcoltatásokban volt része később. Ezek a családi történetek velem éltek születésemtől fogva, meghatározó részévé váltak gondolkodásomnak.

A versben (*Életre szóló tűzszünet*) megkíséreltem '56-ot egy olyan, erős személyes kötődésekkel átszőtt („lassan fonódó képeken / nagyapám és nagybátyám / velem

élő történelem”) perspektívából megközelíteni, amely elsősorban a forradalom jelenbe vetülő árnyával foglalkozik. Inkább lírai töprengés, semmint deklaráció. Merhetjük-e azt, amit ők? Szabad, kell, fontos-e egyáltalán erről gondolkodni? Tépelőds, latolgatás, többértelműség – ehhez a szabadsverses, ugyanakkor rímek által mégiscsak strukturált formát éreztem a legjobban illőnek.

Mihály Csilla: A hangnem, a megközelítés biztosan más, hiszen nem közvetlen megtapasztalás által, hanem azonosulás útján születtek a művek. 1956 a közös múltunk része. A múltunk ismerete, tanulsága, érzelmeinek átlátlása a jelenbe a mai összefüggések hálóján át nézve és megírva pedig feltevése a teljes életnek. Ezért felelősséggel nyúlhatunk csak hozzá, kortól függetlenül!

Egy mű gerincét az igazsága adja. Egy olyan felsőbb igazság, amelynek az ereje vezérel írás közben. Ha ez nincs jelen, nem lenne szabad alkotni. Kétségkívül van kitől tanulunk, elődeinktől, nagyjainktól, méltatlanul mellőzött és elfeledett, nagyszerű költőinktől. A tartalom és forma egysége fontos számomra, az érthető és világosan közvetített mondandó, üzenet mellett a helyesírás is, ami a

központosítást is tartalmazza. Tartalmi és formai hagyományainkra támaszkodva, azokból merítve és továbbfejlesztve, megújítva egy mai magyar költészetet írunk. Versemben (*Szabadság nemzete*) a megidézt ’56-ot szembeállítottam a jelennel, örökérvényű erkölcsi példaként kiemelve a hűséget, helytállást. Szabad akaratum folytán el kell döntenünk, hogy vállaljuk-e a felelős életet, vagy sem. Ha az Élet mellett döntünk, egy nehéz és keskeny utat választunk, amelyen járva a hit ereje segít elérni az álmainkat, ha tiszta szívből szeretnénk azt!

Nincs személyes érintettségem. Erdélyi révén még kevesebbet halottam ’56-ról gyerekkoromban, mint az anyaországiak. Nem tanították; ami tudásom van, azt szüleim, nagyszüleim elmeséléseiből – mert a szabadság szele akkor a határ menti Partiumig is elért –, illetve olvasmányaim alapján szerkeztem.

Veres Tamás: Az idősebb generáció megérte 1956-ot és annak következményeit. Nekünk nem személyes élmény, hanem történelem lett. Akik átéltek 1956-ot, tényeket mesélnek róla. Nekünk szabadabban szárnyal a fantáziánk, mert csak elképzelni tudjuk mindazt, amit ők láttak vagy hallottak.

Márai Sándor *Mennyből az angyal* című verse, főként Sinkovits Imre előadásában nagy hatással volt rám. Segített jobban megérteni, mit érezhettek azok az emberek, akik túlélték a forradalmat, vagy elveszítették szeretteiket.

Édesapám tizenégy, édesanyám tizenegy éves volt a forradalom idején. Édesanyámék iskolája mellett állt a Sztálin szobor. Láttam, amikor ledöntötték. A tanáruk csak annyit mondott nekik, hogy fussanak hazáig, nehogy bajuk essen. Édesapámék tanyán laktak. Ők a rádióból értesültek a forradalomról. Mesélte, hogy az egyik tizenégy éves osztálytársa verte le a tanácsházáról a vörös csillagot.

Igyekeztem megemlíteni a versben (*Névtelen ötvenhatos hősök*) nemcsak a budapesti, hanem a vidéki eseményeket is. Gyakran jártam régebben a Corvin közben. A mögötte lévő utcában volt a No komplett című, egykori vicclap szerkesztősége, amelyben jelentek meg írásaim. A Corvin közben sokszor elhaladtam a Pesti srác szobra előtt, és olvastam az emléktáblákat. Ez a vers azoknak állít emléket, akik harcoltak a szabadságért, de nekik nem jutott se szobor, se emléktábla. A névtelen ötvenhatos hősöknek.

Nemes Attila

I. helyezett: Bíró Gergely, Bognár Katalin

II. helyezett: Bobok Ákos, Gyárfás Judit, Molnár Mária

III. helyezett: Constantinovits Milán András, Mihály Csilla, Veres Tamás

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek

Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok

Szociográfia • Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák ► www.magyarnaplo.hu